

WOJENNE I POWOJENNE LOSY ZIEMIAŃSTWA KIELECCZYZNY

Waldemar Ryszard Brociek

Zbigniew M. Doliwa-Klepacki, Ziemiańskie i ich siedziby na terenie b. woj. kieleckiego w latach 1939-1945 oraz ich losy po II wojnie światowej, t. V, Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Ostrowiec Świętokrzyski 2020, ss. 200

To już V tom autorstwa prof. Zbigniewa M. Doliwa-Klepackiego poświęcony ziemianom z terenu byłego woj. kieleckiego i ich siedzibom¹. Obecna publikacja poświęcona jest losom ziemian i ich siedzib w czasie i po II wojnie światowej oraz losom potomków tych ziemian.

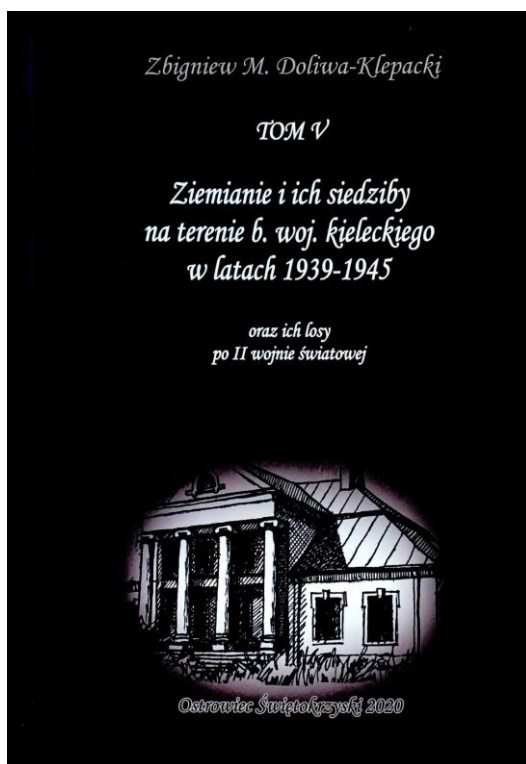
W okresie po II wojnie światowej w propagandzie komunistycznej polskie ziemiaństwo przedstawiano wyłącznie w negatywnym świetle. Zwracano uwagę na konflikt dworu ze wsią, wyzysk chłopów i egoizm grupy ziemianstwa. W publikacjach brakowało informacji na temat strat poniesionych przez ziemiaństwo wskutek konfiskat, wysiedleń oraz represji od niemieckiego okupanta. Dopiero w ostatnich trzech dekadach pojawiły się publikacje książkowe oraz wspomnienia ziemian, gdzie podkreślano społeczne, polityczne i kulturalne znaczenie ziemiaństwa dla polskiej wsi i polskiego państwa, a w szczególności misję służby na rzecz państwa wynikającej z tradycji niepodległościowych².

¹ I tom „Dwory i dworki oraz ich właściciele w województwie świętokrzyskim (Między Wisłą a Skarżyskiem-Kamienną, Kielcami i Jędrzejowem)” ukazał się w 2013r., tom II wydany został w 2016r., kolejny „Dwory i dworki miejskie oraz budynki w stylu dworowym i pałacowym w województwie świętokrzyskim, ponadto niektóre dwory znajdujące się kiedyś na terenie b. woj. kieleckiego” pojawił się w 2018r., natomiast IV „Właściciele dworów i dworków na terenie b. woj. kieleckiego. Życie codzienne i towarzyskie, uroczystości rodzinne i religijne oraz obyczaje z nimi związane (od połowy XVIII w. do końca lat trzydziestych XX w.)” w roku następnym.

² Tu szczególnie miejsce zajmują opracowania dr. hab. Jerzego Mieczysława Gapysa: publikacja *Postawy społeczno-polityczne ziemiaństwa w latach 1939–1945. Na przykła-*

W pierwszej części Autor ukazał w syntetyczny sposób pomoc ziemian z byłego woj. kieleckiego osobom wysiedlonym przez Niemców z terenów przyłączonych do III Rzeszy oraz ziemianom i chłopom wysiedlonym z ich majątków, położonych na tym terenie. W majątkach właścicieli ziemskich udzielano schronienia nie tylko „spalonym” konspiratorom poszukiwanym przez Niemców, rannym partyzantom, ale również licznym rodzinom, wysiedlonym przez Niemców z Warszawy po powstaniu 1944 roku.

Kolejny rozdział poświęcony został udziałowi ziemian w organach Delegatury Rządu RP, Radzie Głównej Opiekuńczej, Polskim Czerwonym Krzyżu, wspieraniu polskich jeńców wojennych oraz organizowaniu lub wspieraniu tajnego nauczania polskich dzieci i młodzieży (tu wykorzystano często goszczących we dworach wysiedlonych ziemian oraz inteligencji).



Na konkretnych przykładach ziemian z b. woj. kieleckiego przedstawiono udział i wspieranie przez nich podziemnego ruchu oporu,

dzie dystryktu radomskiego, Kielce 2003 oraz obszerne artykuły zamieszczone w materiałach z sesji i konferencji naukowych.

zwłaszcza Armii Krajowej i Narodowych Sił Zbrojnych oraz ich stosunek do Batalionów Chłopskich oraz komunistycznej partyzantki.

Wojna i kilkuletnia okupacja przyczyniły się do przemian w stylu życia i obyczajowości ziemian. Autor wskazał m.in. na przejawy oszczędniejszego stylu życia, zagęszczenie pomieszczeń w dworze i oficynach na skutek przyjmowania uchodźców oraz innych osób szukających schronienia, podając przykłady solidarności ziemiańskiej oraz nowych relacji w kontaktach dworu ze wsią.

W ramach omówienia polityki rolnej okupanta niemieckiego na ziemiach polskich w publikacji opisano przejmowanie majątków ziemskich na rzecz niemieckiego skarbu państwa (Liegenschaftly), konfiskatę majątków ziemian w ramach realizacji niemieckich planów przebudowy struktury rolnej na terenie Generalnej Guberni. Niemiecka polityka gospodarcza wobec ziemianstwa nastawiona była na szybki wzrost produkcji rolnej, choć obecne w niej też były długofalowe akcenty, które miały przygotować grunt pod kolonizację niemiecką. Służyć temu miało nakładanie na właścicieli ziemskich nowych obowiązków dotyczących produkcji rolnej i przymusowych dostaw żywności.

Jest tu także miejsce na bardzo skrótowe omówienie stosunków ziemianstwa z niemieckimi władzami okupacyjnymi. To temat bardzo drażliwy, ze względu na powojenną narrację przedstawiającą często „obszarników” jako kolaborantów. Brakowało obiektywizmu, aby pokazać postępowanie wielu ziemian w okresie wojny nacechowane poczuciem honoru, bezinteresownością, patriotyzmem i odpowiedzialnością za kraj i naród.

W ostatnim rozdziale Autor przedstawił losy ziemian z omawianego obszaru i ich siedzib po II wojnie światowej w latach 1944-1945, kiedy następowała konfiskata majątków ziemian i rugowanie ich z dworów, a często aresztowania, zwłaszcza w okresie od końca 1944 roku do 1953 roku. Na podstawie dekretu o tzw. reformie rolnej z 6 września 1944 roku, jeszcze w czasie działań wojennych, ziemian pozbawiono dorobku pokoleń, domów, pamiątek rodzinnych, zakazano przebywania w promieniu 30 km od miejsca dotychczasowego zamieszkania i skazano na poniewierkę i pogardę. W publikacji ukazano miejsca osiedlenia się ziemian po usunięciu ich z majątków oraz podejmowane przez nich bardzo różnorodne zajęcia, aby z braku dotychczasowej podstawy finansowania zarobić na utrzymanie rodziny. Aby przetrwać wyprzedawano często za „nędzne” grosze nieraz bardzo cenne w nielicznej ilości uratowane z pożogi reformy rolnej – pamiątki rodzinne, zabytkowe przedmioty z wyposażenia wnętrz, dzieła artystyczne. Realizacja takiej polityki przyczyniła się do likwidacji ziemianstwa jako klasy społecznej.

Kolejne dane dotyczyły losów dworów po II wojnie światowej i w okresie po 1989 roku. Mimo zmiany ustroju i powtarzanych nieraz deklaracji politycznych w niepodległej już Polsce, nie spieszo się z dokonaniem rozliczeń z tą tragiczną przeszłością³. Zrabowane siedziby i ziemie sprzedawane były często przez państwo w trzecie ręce, cenne pamiątki rodzinne oraz dzieła sztuki przetrzymywano w muzeach. Autor wskazał przykłady prób odbudowania dworów i problemy, głównie natury finansowej, towarzyszące tym działaniom.

Publikację uzupełniono o dodatkowe informacje do niektórych haseł, zawartych we wcześniej wydanych tomach, a także dworów w nich pominiętych.

Podsumowując, opracowanie jest ważnym i cennym głosem w debacie o dziejach ziemiaństwa z terenu byłego woj. kieleckiego w czasie oraz po II wojnie światowej. Autor był świadom, że niekiedy podane informacje miały charakter uproszczony lub zbyt ogólny. Dlatego sędzę, że zachęci to historyków do poszerzenia bazy źródłowej, aby uzyskać pełniejszy obraz dziejów ziemiaństwa, zwłaszcza dotyczący okresu po 1944 roku.

³ Polska jest jedynym krajem Unii Europejskiej, w którym nie przeprowadzono re-privatyzacji i nie zwrócono zagrabionych przez państwo rodowych siedzib.